

EDINOST

Glasilo slovenskega političnega društva za Primorsko.

»V ediciji po msti«

»EDINOST« z objavo 2 krat na teden vsako srede in soboto o poludne. Cena za vsa 12 to prilog 7 gl. za polu leta 3 gl. 50 kr., za štiri leta 1 gl. 75 kr. — Sama priloga stane 1 gl. 50 kr. za celo leto. — Posamezne številke se dobivajo pri opravištvu in v tiskarici v Trstu po 5 kr. v Berlinu in v Ajdovščini po 65 kr. — Naročnine, reklamacije in inserate prejema Opravištvo, via Torrente, »Nava tiskarna«.

Vsi dopisi se pošiljajo Uredništvu »via Torrente« »Nuova Tipografia«: vsak mora biti frankiran. Rokopisi brez posebne vrednosti se ne vračajo. — Javne (razne vrste naznani in poslanice) se zaračunijo po pogodbi — prav cenó; pri kratkih oglasih z drobnimi črkami se plačuje za vsako besedo 2 kr.

Italija.

(Konec.)

Kdor pomisli na zgodovinske odnošaje Primorske, vidi, da ta po legi in po narodnosti pripada Avstrijskeji. V novem veku nastala je povsod po Evropi ideja centralizacije narodov. — Narodi narejajo države; vsak narod moral bi istočasno biti i država — to so mnjenja, koja trde skoraj vsi evropski kabineti. Nemci naj naredijo jedno državo; Lahii svojo; Španjci svojo itd. — iz tega izvira tudi veliko žalovanje Francozov za Alzacijo in Lotaringijo, deželama poljudenima nekdanj z nemci, ki so se pofrancozili in so zdaj Francozi, alizopet v nemške oblasti; Lahii hočejo torej tudi imeti dežele z laškimi prebivalstvom, ki so Avstriji podvržene. Po tem takem bi morala torej tudi Nemčija tirjati nemške kraje, ki Avstriji pripadajo; Madžari morali bi biti tudi jeden narod, jedna država; in avstrijski Slovani — dokler nismo književno združeni ter nemamo jednega vseslovenskega jezika, morali bi tudi vsaka slovanska veja zase delati posebno državo! Tako vsaj tirja zdrava pamet. Avstrija bi potem ne mogla več obstati!

Tako daleč bi prišli s to centralizacijo, da bi slednjič bili prisiljeni zanikati obstoj mogočnej državi. In res je mnogo zgodovinopiscev, osobito laških, ki so v svojo zgodovino in napete ideje tako zatelebani, da res mislijo, da se morajo kedaj evropske države tako preustrojiti, da bode vsak narod posebno državo skupljaj. Iz teh nezrelih idej, koje so ti nove bire učenjaki po knjigah in časopisih raztrosili, izcimila se je ona nesrečna sèverna in južna Irredenta, ki hoče, da nemške in laške dežele, ki sedaj Avstriji pripadajo, od nje loče ter združijo z Italijo in Nemčijo.

Do neke meje je sicer načelo narodnosti, koje ti politiki zastopajo,

resnično, ali do pikice vendar ne izvedljivo. Poglejmo, kako težka in skoraj nemogoča je izvršitev te ideje na Primorskem.

Laško naj spada k Laškemu; laški prebivalci naj bodo tudi laški podvrženci! — mislijo taki politiki. Jeli pa Primorska laška dežela; so-li njeni prebivalci Italijani? Ne! Vsa dežela deli se na dva glavna dela — slovensko-hrvatski in italijanski. Dežela bi se tedaj morala geografično razkrojiti in iz nje bi postali dve, kar je pa nemogoče, neopravičeno in zdravemu razumu nasprotno. Mej dežela ne delajo samo narodi, temveč treba je gledati tudi na geografske meje, hribe, reke gorovja in morja. Sedanje Primorsko ima take nekako od narave same določene meje, ki so vedno iste ostale ter še obstajajo. Prav sedaj jih Italijanom na ljubo raznesti, to ni umestno.

To pa ni niti izvršljivo, kajti: Do kam segajo Italijani na Primorskem? Temu prašanju zadostuje prav kratak odgovor: Do nikamor. Večina vsega prebivalstva na Primorskem je slovanska; le samo ob bregovih ni ni slovansko ni italijansko, ampak z mešanimi narodi so bregovi poljudeni. Niti obrežje torej ni popolnoma laško: po pravici niti obrežje ne pripada Laškemu: delitva torej ni mogoča. Ali vendar tirjajo Lahii, da se Primorsko od Avstrije odtrga in pridruži Italiji! — To je očitvidna krivica in rovanje proti državi samej. Irredenta torej zastopa in goji piškave ideje, koje se ne morejo nikakor opravičiti, radi česa je Avstriji tudi nevarna.

Recimo pa, da se kedaj (?) Primorsko Italiji odstopi; pod Italijo pride tedaj tudi primorska slovanska večina in Italija ni več država z enim samim narodom, ampak z dvema in ako je pravična, morala bi oba ta naroda za enakopravna spoznati, kakor se to godi v Avstriji. Enaka bi

toraj postala nekako Avstriji, kder tudi živi več narodov, kojim vsem se zagotavlja (vsaj pismeno) jednopravnost. Ali bi to ne bila pregreha proti gori omenjenei centralizacijskei ideji, in tudi sedaj za Avstrijo, ki peščici Italijanov popolno enakopravnost daje?

Vse potezanje in dokazovanje laških historikov in politikov, da bi Primorska morala »naravnim zakonom« spadati k Italiji, ravna se po starem reku:

Nititur in vetitum cupimusque semper negata. (Človek želi ono, kar mu je prepovedano in zanikavano) Ljudstva se ne mogo preustrojiti v jednej noči, ampak predno se jih pretvori, treba je dosti silnega napora, pred vsem pa pravice, ki mora pot razsvetljevati nepristranskim in ne-strastvenim politikom; laške skomine po primorskih deželah ostanejo vedno le prazne skomine.

Država bi morala zato bolj paziti na njej nevarno Irredento, ki se je na Primorsko zalezla in vgnjezdila ter v tej deželi bolj podpirati zanesljivi državi udani slovanski živeli in ne ga, kakor nekateri žele zatirati, svoje sovražnike pa na rokah nositi. Aristodemus.

Tabor v tržaški okolici.

II.

Pred nekaj meseci se je ustanovilo v Trstu društvo »Propatria«. Kake namene ima omenjeno društvo, ni se iz prvega niti vedelo prav za prav. Domači italijanski krogi so smatrali omenjeno društvo »za čisto patrijotično«. In enako je mislilo tudi mnogo tržaških Slovencev. Vendar se pa uže s prvega ustanovljenja tega društva ni pisatelju teh vrstic prav nič dopadalo. In ako radi družega ne, moralo bi se omenjeno društvo uže radi imena sumničati.

»Pro Patria« zval se je nedavno list, kateri je v Italiji izhajal, ter bil glasilo irredentsko-republikanske stranke. Omenjeni list je bil v Avstriji prepovedan, a

svoja izdavanja je uže pred časom ustavil. — Čemu toraj dajati avstrijskim društvom enaka imena? In pa vsaj imamo v Trstu (razen družih patrijotičnih) patrijotično društvo »Austria«.

Kake namene ima zgoraj omenjeno društvo, in kaj misli, pokazalo je nekda v zadnjem njegovem zboru. — Ako se pa misli z glasovitim nemškim »Schulverein« primerjati, moti se zelo.

Italijanske šole, katere misli v okolici ustanovljati, ne bi se nikakor »vzdržale«. Okoličani ne bi po nobeni cenii trpeli enakih šol mej seboj. Pa vsaj imajo uže zdaj toliko nepotrebne »italijanske razrede«, vzdrževane od magistrata z njih lastnim denarjem, in v prid temu, da so v njih slovenska mladina kvarii. — Rojanski očeti se uže proti temu protestovali in prosili rajši za nemški razred, in enako naj bi v kratkem še Škedenjci storili. Okoličani (in Slovenci sploh) so bistre glave, italijanskega jezika se uže vsi sami od sebe navadijo, in skoraj ni okoličana, da ne bi italiansko govoril.

Nemščina bi koristila posebno našej mladini, pozneje kot vojakom, in jaz priporočam nemške, mesto italijanske razrede v okolici. Delam pa to s preudarkom »kot pravi Slovani«, če tudi so se nekateri »ljubljanški krogi« (kateri »Primorske politike« ne poznajo), jezili nad Rojanskimi očeti radi uže omenjene prošnje nemškega, mesto italijanskega razreda. O tem bi bila pa priložnost v »prihodnjem taboru« spregovoriti in natanko preudariti. A ne le to: Po okolici se je začelo v zadnjih letih italijansko peti v ljudskih šolah. In to posebno v neke vasi, kder se trese tamonjni učenik pred magistratom, in bore njega namestnikom kapovilo. O teh stvarih naj bi povzdignili okoličanski očeti svoj glas! Znano je namreč, da je prav italijansko petje krivo, da se naša mladina v okolici kvari.

Kako »slavni tržaški magistrat« z svojimi podložnimi okoličani ravna, znano je uže marsikateremu največ iz čitanja slov. listov. Tržaški magistrat bi se moral v Turčijo učiti iti, i posebno enakopravnosti. — In ako bi hoteli slovenski listi govoriti natanko, in o vseh krivicah, koje se tržaško okoličanskim Slovencev gode, napolniti bizaporedoma v mnogo šterikah popolnoma svoje predale. Ubogi okoličan dobi poziv v italijanskem jeziku, naj plača »kravati davek«. In ko pride na magistrat ter govoreč v italijanščini katero besedo zgreši, smeje mu se vsa ondodna drhal, a ubogi okoličan brez pridevka »ščavo« nikakor ne odide. — In kaj bi bilo, ko bi se ubogi okoličan, krvavi davek plačujoč, predznil se svojega posluževati. Kar zmerjati jezika na najsurovejšje načine bi ga začeli, ter pošiljali bi ga v Ljubljano, slovensko go-

PODLISTEK.

Koledovanje pri nas in drugod.

Glas zvončkov poje nad zameti
Ter neke v daljavi utihava;
Dnes strune vse hote zapeti,
Ko mladost se jih dotikava.

In pesni stare odmevajo
Glasno, ker v kotu so jaslice,
Ki tak presrečno z prsi vro
Kot blag glas mile pevke ptice.
J. Vrhlicky.

Težko bi bilo naštetii vse pesnike, ki opjevajo dobo svoje nežne mladosti, da ne bi se spominjali presrečno lepega božičnega časa, ker to je v resnici doba uže sama v sebi poetična, da se srce, ki čuti le nekoliko toplejše, ne more izogniti, da ne bi nad njo nekaj hipov se ostavilo. Da, vpraša se, v čem neki ta čar počiva? Priroda dremlje v tihem spanju, nikjer ni sledu po njenem življenju; gluhi so lesovi, čijih šum baje le pesniki razumejo, na planinah in na njivah namesto demantov rane rose žare sneženi kristali, ki nam zaslepljuje oči, ako zasije iz oblačnega neba na nje zlati solnčni žarek. In tudi te vasice so tihe, kakor po izmrtnju, le dim se vleče polagoma tu ali tam iz sajastih dimnikov na

kviško, ter pojavlja, da še tam ni izumrlo čilo ljudsko življenje. Pa se tudi vnaša nekaj veličastnega v ozračju, kar nič vso zlobo, kar nas pripravlja k ljubezni in veselju. Zdi se ti, kakor je tedaj v božiču narava sama, da se nabajaš v kakem prostornem svetliču božjem.

Toda božič ni zgolj poetičen sam ob sebi, marveč zavzema tudi posebno mesto v pesniškem delovanju, zlasti so namreč takozvani prostonarodni pesniki morali biti, kakor priča bogastvo k tem pripadajočih narodnih pesni, v tem času jako delavni. Koledovanje in prostonarodne božične pesni, ter v tem času se vršči običaji, preozkso združeni. Zato pak hočemo tem zimskim cveticam narodnega pesništva, tem snežnim lupinam na drevesu naše dedščine obrniti v teh vrstah nekoliko pozornosti.

Obrnimo se najpoprej k imenu samemu, koledovanju.

Beseda »koledovanje« — koleda« pomenja obred, vršče se o božiču z pohajanjem po hišah in petjem tukaj primer-nih pesni iz tega namena, da bi pevec za to kaj v dar dobil. Tako je namreč v navadi pri vseh Slovanih in slavni pisatelj ruski N. G. Gogol uže v opazki k svoji povesti: »Noč pred Božičem«, pravi: »Koledovati se pravi pri nas: peti na večer pred božičem pod okni priložnostne pesni, ki se imenujejo »koleda«. — Tudi čas, v katerem se koleduje in darovi, ki se dele,

imenujejo se »koleda«. — Ker se pa koledne pesni pojo le po kolednikih po hišah hodečih, nismo tudi privajeni pri nas razločevati v koledovanju obreda ali pesni druge od druge.

Pri Slovanih je koledovanje ozko združeno z božičnimi prazniki — a pri Slovincih posebe — skončevano z Svečnico. Kedaj se je pak koledovanje prav za prav začelo, to je težko natanko povedati, kajti našemu koledovanju slone obrede so poznali uže Rimljanje; očitvidno, da so bili uže v predkrščanskej dobi v navadi. O tam so z sprejetjem krščanstva n-jbrž tudi Slovani te obrede sprejeli. Ti narodi namreč, kakor vsi narodi na prvi stopinji izobraženosti se nahajajoči, bili so skrbni opazovalci prirode in njenih prikazni. Zato pa je tudi doba, ko se začelja dan daljšati ali krajšati (kakor ob Kresu in o Božiču), ljudem tudi brzo v pozor došla, ter bila potem praznovana na slavnjejši način nego drugi prazniki. — Vsled tega se je v poganskem času slavili o Božiču solnčni obrat zimski, — doba, ko začne dan rasti. Tisti čas se je brezdvomno jelo potem začeti letu. — Najprirojenjše bi se ve bilo, začeti prvi letni čas (t. j. začetek leta) s pomladjo, a ker se ta ne da zadostno natanko določiti, ni preostajalo družega, nego začeti leto s vzrastom dneva po zimi — z našim božičem.

Kot posebnosti odločevalni praznik zimski je bil našim prednikom sedanji

dan svetovečerni — zlasti še božična noč. Ta noč se jim je dozdevala kakor meja dveh — svetov — minulosti in prihodnosti; — solnce, kakor bi se ustavilo ta čas na svojem potovanju, ter nabralo si moči k novemu obhodu; skončano leto je vpa tlo v globoki sen minulosti in novo leto, kakor bi začelo odgrinati zaveso raz svojega skrivnosti polnega obraza. Iz tega razloga so bile pogonom tudi te ure najsvetjše, in še sedaj je pri nas Slovincih, kakor tudi pri Nemcih v Avstriji običaj, poizvedovati v tem času za prihodnimi stvarmi. Tako namreč Nemci ugibajo gledaje skozi prevrtano luknjo od drevesa, v katero je strela udarila, ob času polnočnice, kdo v župniji prihodnje leto umre, v tem ko pri nas pripisujejo tisto osodo njemu, ki v cerkev grede potoma pade. Druge bišne dogodke poizve baje radovednej, ako poslednji ta večer od doma gredoč vsa vrata pri hiši pozapre in urno trikrat hišo proti solncu obletevi, pri slednjem oknu v sobo pogleda. Vidna znamenja v hiši mu pokažó, ali bota imeti drugo leto tam svatbo ali pokop, kakor to tudi posluhni toti večer na sosedovej meji javljajo. Tako baje glas ali nekaj odmev, sličen zabijanju žeblija, znači, da delajo trugo, zaslišanje godbe pa skorajšno veselo ženitnino.

(Dalje prih.)